

Christopher Hibbert: A Medici-ház tündöklése és bukása.

(Fordította Bánki Vera, Budapest, 2007.)

1974-ben jelent meg először Christopher Hibbertnek, a kiváló angol írónak és történésznek *The Hous of Medici: Its Rise and fall* című kötete. Magyarul 1993-ban vehették kézbe az olvasók Bánki Vera fordításában, 2007-ben pedig a Holnap Kiadó átdolgozva ismét megjelentette a művet. A könyv tehát csak jóindulattal számít kurrensnek, de számos erénye arra predesztinálja, hogy recenzió szülessen róla.

A családtörténet az irodalomhoz hasonlóan a történettudományban is önálló műfajt alkot. Egy család történetének feldolgozása lehetőséget teremt arra, hogy a szerző bemutassa egy korszak politikai erőviszonyait, társadalmát és gazdaságát, illetve azok változásait, átrendeződését. Nem is beszélve arról, hogy egy család által nagyobb, összetettebb folyamatok is modellezhetővé válnak. (Lásd például: http://www.kurrenstortenelem.hu/dokument/recenziok/2007.06/neumann_200706.html)

Christopher Hibbert könyve némileg eltér ettől. A nemrég elhunyt szerző – aki Mussoliniról, a waterlooi csatáról, I. Erzsébet angol királynőről vagy az Agincourt-i ütközetről is írt – az ismeretterjesztő történetírás egyik nagy alakja volt, és művei szinte szépirodalmi regényekhez hasonló élményt nyújtanak. A remek fordításnak hála ez az olvasmányosság meg is őrződött.

A kötet négy, időhatárok által elkülönített részre tagolódik: az első részben (*A Quattrocento*) a család felemelkedése olvasható, majd az ezt követő három fejezetben a Mediciek élete követhető nyomon. Ez utóbbi három rész határait a család életében bekövetkező fordulópontok – 1464, 1492, 1537 ill. 1743 – adják.

A könyv a Mediciek székhelyével, Firenze városával, és a sokszor említett épületekkel, az igazgatás felépítésével, lakóival, az ott élők viseletével, szokásaival, mentalitásával ismerteti meg az olvasót.

A Medicik a 13. század végén jelentek meg Firenzében, ahová egy Mugello nevű vidék kis falujából, Cafaggiolóból érkeztek. (Ez a kis falu végig a család birtoka maradt.) A család címerében szereplő vörös labdák (*palle*) eredete bizonytalan: egyesek szerint orvosságos pirulákra vagy kis tégelyekre utalnak, azaz a Mediciek kezdetben – amint azt nevük is alátámasztja – orvosok vagy gyógyszerészek voltak. Mások szerint a labdák pénzügyet szimbolizálnak, ebből a későbbi hatalom alapját jelentő pénzügyletekre következtethetünk. 1296-ban egy bizonyos Ardingo de'Medici elérte a legmagasabb köztársasági hivatalt: *gonfaloniere* lett, őt az ezt követő két évtizedben még számos Medici követték e pozícióban. Kisebb hanyatlás után a 14. század végére ismét a legjelentősebb családok között találjuk őket, ekkor alakult ki néppárti kötődésük is. A család felemelkedését segítette, hogy Firenze a 15. század elején Európa egyik legvirágzóbb kereskedővárosa lett, valamint az, hogy Giovanni de Bicci de' Medicinek köszönhetően XXIII. János pápasága alatt a Mediciek a Római Kúria bankárai lettek.

Giovanni fia, Cosimo volt az, aki a Medicik több évszázados befolyásának alapjait megvetette. Cosimo nemcsak kiváló üzletembernek bizonyult, hanem remek politikusnak. Belátta, hogy Firenzében nem lehet túl sok vagyont felhalmozni anélkül, hogy a város igazgatásában részt ne vegyen, ugyanakkor kerülte annak a látszatát, hogy a köztársasági eszmékre kínosan ügyelő városban túlságosan nagy hatalomra tegyen szert. Diszkrét volt és körültekintő, rengeteget adakozott, de mindig csak annyit – vagy egy leheletnyivel többet – mint amennyit vagyonához illőnek tartottak. Mindezek ellenére egy idő után már nem lehetett letagadni, hogy a család a város történetében példátlan befolyásra tett szert, ezért a rivális Albizzi család száműzette őket Firenzéből. Cosimo zseniális diplomáciai képességeit dicséri, hogy rövid idő múlva hatalmában megerősödve tért vissza. Szakított a firenzei diplomácia hagyományos velencei irányultságával és új, hosszú időre meghatározó orientációt alakított ki. Egyrészt az egyre jobban megerősödő Milánó, másrészt a franciák felé fordult, mely tetteivel nemcsak a lagúnák városát magára haragította magára, hanem Nápolyt is.

Ugyancsak neki köszönhető, hogy a Medicik neve egybeforrt a reneszánszsal és a humanizmussal, a bőkezű művészet- és tudománypártolással. Hatalmas vagyonát felhasználva elérte, hogy a görög keleti keresztényekkel való egyesülés ügyében összehívott zsinat Firenzében székelt. Számos bizánci tudós érkezett a városba, akiket a zsinat után is Firenzében marasztalt, így a toszkán város lett az antik kultúra ápolásának fellelegvára. Cosimo rengeteget áldozott könyvtárának

gyarapítására, és számos megrendeléssel halmozta el Itália legkiválóbb művészeit: Michelozzót, Donatellót, Filippo Lippit és Fra Angelicót.

Példátlan hatalmát és tekintélyét az is jelzi, hogy halála után fia, Piero, „a köszvényes”¹ annak ellenére tudta a család pozícióit megőrizni, hogy apjánál jóval szerényebb képességekkel volt megáldva. Művészetpártolás terén azonban nem maradt le Cosimótól: Lucca della Robbia, Paolo Ucello, Botticelli, Benozzo Gozzoli számos remekművet alkotott a bőkezű Medici megrendelésére.

Halála után a fiatal Lorenzo lett a család feje. Az „Il Magnifico”-nak nevezett Medici alatt élte a firenzei művészet fénykorát, a gazdaság és a politika terén azonban már a hanyatlás jelei is megmutakoztak. Lorenzo összekülönbözött IV. Sixtus pápával, e konfliktus pedig a Pazzi-család által szervezett összeesküvéshez vezetett, melyben maga Lorenzo is megsebesült, testvére, Giuliano pedig életét vesztette. Az ezt követő véres bosszú azonban háborúhoz vezetett: a pápai hadakat Lorenzo csak egy bátor diplomáciai húzással – sikerült megegyeznie Ferrante nápolyi királlyal – tudta a várostól távol tartani. Firenze megmentőjének tekintett Lorenzo megnyirbálta a köztársasági intézményeket, de az általa létrehozott rendszer így sem számított klasszikus egyeduralomnak. Külpolitikában a város az itáliai mérleg nyelve lett, hála Lorenzo ügyes diplomáciai érzékének.

A háború miatt azonban számos Medici-bankház tönkrement, melyek komoly érvágást jelentettek. Lorenzo állandó anyagi gondjai művészetpártolásán is nyomot hagytak, megrendelések helyett sokszor csak ajánlásokkal tudta támogatni kedvenc művészeit, ezek az ajánlólevelek az akkori Európában szintén „aranyat” értek. Botticelli, Verrocchio, Leonardo, Michelangelo Rómában, Milánóban, Velencében vagy más itáliai udvarokban kaptak megrendelést.

Lorenzo halála után azonban komoly viharfelhők gyülekeztek Toscana egén, Károly francia király ugyanis Ferrante nápolyi király halálakor végre elérkezettnek látta az időt, hogy érvényt szerezzen apja, XI. Lajos által örökül hagyott trónigényének. Az egyre elkerülhetetlenebbnek látszó diplomáciai helyzet megoldására Lorenzo fia, Piero pedig – híján apja megnyerő személyisége, tapintata nélkül – alkalmatlannak bizonyult. Nemcsak külső, belső ellensége is akadt egy Savonarola nevű domonkos szerzetes személyében, aki a város pusztulását jövendőli prédikációival felbolygatta Firenzét. Piero hiába próbálta feltartóztatni a Nápoly elfoglalására érkező hatalmas francia sereget, csak egy előnytelen békét sikerült kicsikarnia, ami miatt menekülnie kellett. A

¹ Piero ragadványneve ellenére a Mediciek körében általános volt ez a betegség, csaknem minden családtag szenvedett benne.

hósként ünnepelt VIII. Károly után a hatalmi vákumot Savonarola töltötte be, aki a város főterén máglyára földi hívságot: szobrokat, festményeket, ékszereket, illatszereket, az erkölcsös életre pedig gyerekekből toborzott „áldott csapatok” vigyáztak. A domonkos szerzetestől azonban elpártoltak a firenzeiek, és Savonarola csakhamar máglyán végezte.

Bő tizenöt évet kellett várni a Medicik visszatérésére: II. Gyula pápa és spanyol csapatok támogatásával vették be a Machiavelli irányította Firenzét. Az ezt követő néhány évtizedben a család újabb fénykorát élte, hiszen a költekezéseiről és féktelen lakomáiról ismert Giovanni de' Medici bíborost X. Leó néven pápává választották. Leó minden igyekezetével a Mediciek hatalmának megerősítése volt, amit Urbino elfoglalásával megvalósítottak vélt. Pápaként is hatalmas összegeket költött lakomákra, ünnepekre, lakosztályát pedig az ifjú Raffaelloval díszítette. Leó és V. Károly egykori nevelője, az alig egy évig regnáló VI. Adorján után ismét Medici ült Szent Péter trónján: Leó pápa unokaöccse, Giulio, aki a VII. Kelemen nevet választotta. Kelemen pápa I. Ferenc francia király és a császár között lavírozó politikája azonban soha nem látott csapást hozott az „Örök Városra”: 1527-ben spanyol zsoldosok fosztották ki és dúlták fel Rómát. Az ellene érzett haragot jól mutatja, hogy 1534-ben bekövetkezett halála után éjjel betörték a Szent Péter bazilikába, holttestét karddal átdöfték, sírját pedig bemocskolták.

Firenzében – kisebb átmeneti zavarok után – továbbra is megőrizték hatalmukat a Medicik. Az ifjú Cosimo elsőször herceggént, később nagyherceggént kormányozta az egykor szebb napokat látott köztársaságot. I. Cosimo könyörtelenül leszámolt ellenfeleivel, és igazi önkényuralmat épített ki. Hatalmas hajóflottát építtetett, melyek a lepantói ütközetben oroszlánrészt vállaltak a győzelemből. Utódai alatt a Medici család és Firenze lassú hanyatlásnak indult, már csak néhány nagy ünnepség emlékeztetett a régi időkre. Az utolsó nagyherceg, Gian Gastone már csak botrányos ivászataival és férfiszerepeivel vívta ki magának a figyelmet. 1737-ben bekövetkezett halála után Firenze osztrák fennhatóság alá került, 1743-ban Gian Gastone testvére, Anna Maria halálával kihalt e nagy múltú dinasztia.

A kötet lebilincselően olvasmányos és érdekes, nehéz letenni. Világos gondolatmenetével, tiszta fogalmazásával könnyedén vezeti az olvasót a sokszor összetett politikai és diplomáciai kérdésekben. Az eseménytörténeten kívül – gyakran talán kissé túl terjedelmesen – bevezet minket a kor művészetébe és széles képet ad a Mediciek műpártolásáról, építkezéseiről. A számos kortárs anekdota színesíti az egyes fejezeteket, melyek Leó pápát tárgyaló részben és az utolsó fejezetben

talán túlzott hangsúlyt kapnak. Mivel ismeretterjesztő munkáról van szó, hiányzik a klasszikus értelemben vett jegyzetapparátus, a jegyzetek csak egyes, a kötetben szereplő épületekről és műkincsekről tájékoztatnak minket. Talán hasznos lett volna a mű végén irodalomjegyzéket mellékelni, mely az egyes témákról többet megtudni szándékozó olvasót elkalauzolhatta volna. A kötet végén képi illusztrációt is találunk, valamint a családtörténeteknél elmaradhatatlan családfákat.

A kötetet nem csak a történelem, a művészetek iránt érdeklődő olvasóknak ajánlom, hanem a történész szakmának is: jó lenne, ha a múltunkról, jelenünkről minél több ilyen művet tarthatnánk a kezünkben.

Nemes Gábor